

Ένα άλλο πραξικόπημα είναι εφικτό

Του Νίκου Χριστοφή, Διδάκτορα Τουρκολογίας

Πολλά έχουν γραφτεί, όπως αναμενόταν άλλωστε, μέσα στις δύο ημέρες που μεσολάβησαν από την αποτυχημένη απόπειρα του πραξικοπήματος στην Τουρκία το βράδυ της Παρασκευής. Πολλά ακούστηκαν επίσης για το ποιος κρύβεται πίσω από το πραξικόπημα: από το κίνημα του Γκιουλέν μέχρι το ότι ήταν 'στημένο' από τον ίδιο τον Ερντογάν. Τα ερωτήματα ακόμα περισσότερα: ποιος ηγούνταν του πραξικοπήματος; Γιατί δεν κυνήγησαν εξ αρχής τον Ερντογάν; Γιατί δεν έλεγξαν τα κοινωνικά δίκτυα ενημέρωσης και τα τηλεοπτικά κανάλια; Γιατί δεν εμφανίστηκε ποτέ ο αρχηγός του πραξικοπήματος; Ερωτήματα στα οποία αμφιβάλλω αν ποτέ θα λάβουμε πειστικές απαντήσεις.

Το πραξικόπημα απέτυχε, και καλώς απέτυχε, δεν υπάρχει αμφιβολία τη στιγμή που συζητάμε εκκινώντας από τη βάση δημοκρατικών πεποιθήσεων. Παρόλα αυτά, σε ένα στρατιωτικό πραξικόπημα είναι πάντα εμφανές ποιος είναι ο εχθρός σε αντίθεση με μια αυταρχική δημοκρατία όπως αυτή εκφράζεται από τον Ερντογάν.

Το μεγάλο ζήτημα στο εξής είναι η στάση και η δράση της τουρκικής κοινωνίας, τα αντανάκλαστικά της οποίας φάνηκαν σε πρώτο χρόνο να λειτουργούν σωστά και με υγιή τρόπο. Είναι όμως έτσι;

Η λαϊκή κινητοποίηση αποτέλεσε όντως σοβαρό λόγο υποχώρησης των πραξικοπηματιών και δεν πρέπει να αγνοηθεί. Την ίδια στιγμή όμως, δεν πρέπει και να υπερτονιστεί. Ιστορικά παραδείγματα όπως αυτό στην Τιενανμέν και στην Ταχρίρ, δείχνουν ότι η συλλογική φιλοδοξία να καθορίσεις την μοίρα κάποιου είναι σε ουσιαστικό επίπεδο δημοκρατική. Ένα πραξικόπημα απαγορεύει αυτήν την φιλοδοξία, ίσως περισσότερο και από τον νόμο. Τα γεγονότα όμως στην Τουρκία επιβάλλουν μια ψύχραιμη και προσεκτική προσέγγιση, κυρίως όταν χρησιμοποιούμε όρους όπως αυτός της 'δημοκρατίας'. Ο κόσμος όντως βγήκε στους δρόμους, αλλά μόνο όταν κλήθηκε από τον Ερντογάν, τον αυταρχικό και συνάμα χαρισματικό ηγέτη, και αφότου έγινε βέβαιο πως δεν διατρέχεται σοβαρός κίνδυνος από τους πραξικοπηματίες.

Το πλήθος φώναζε «Ο Θεός είναι μεγάλος» (Allah-u akbar) όταν ανάγκαζε τα τανκς σε υποχώρηση. Έπειτα, και με την έγκριση του Πρωθυπουργού, ακολούθησαν λιντσαρίσματα, και η λαϊκή έκκληση δεν άργησε να ενωθεί με το αίτημα διάσωσης του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΚΔΑ) από το κίνημα του Γκιουλέν. Αυτό που θα έπρεπε να μας τρομάζει, και δυστυχώς δείχνει την τροπή και την ολοκληρωτική αυταρχική στροφή της Τουρκίας μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, είναι και η εμφάνιση στο δρόμο οργανώσεων με πολιτικά προγράμματα για επιβολή Σαρία (ισλαμικού νόμου), καθώς και ο παροξυσμός που επικρατεί για επαναφορά της θανατικής καταδίκης. Ακόμα και μία ημέρα μετά συνεχόμενων καλεσμάτων από τα τζαμιά, ο Διευθυντής Θρησκευμάτων δήλωσε πως αυτό θα αποτελέσει ρουτίνα και τα τζαμιά θα συνεχίζουν να καλούν τον κόσμο κάθε μεσημέρι. Μέχρι τώρα υπάρχουν τρεις επιβεβαιωμένες επιθέσεις και απόπειρες επιθέσεων σε Αλεβίτικες και Συριακές γειτονιές. Φήμες λεηλασίας και εικόνες λιντσαρίσματος κυκλοφορούν στα κοινωνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώ μερικές ομάδες ανθρώπων παρέλασαν μέσα από γνωστές «κοσμικές» γειτονιές, και σημειώθηκαν μικρές επιθέσεις, παρενοχλήσεις κατά γυναικών και κατά ανθρώπων που κατανάλωναν αλκοόλ. Αυτό δείχνει ότι με την ίδια ευκολία ο ίδιος αυτός κόσμος, αν του ζητηθεί, θα επιτεθεί σε οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα, από Αλεβίτες, Κούρδους, Αριστερούς ή ΛΟΑΤ.

Όλα αυτά δεν δείχνουν στροφή προς τη δημοκρατία, αλλά μια βαθιά διχασμένη κοινωνία, με εμφανή τον φόβο ενός, όχι στρατιωτικού, αλλά «κοινωνικού πραξικοπήματος». Ένα μέρος του κόσμου αισθάνεται εκδικητικό και νικηφόρο, ενώ ένα άλλο είναι απομονωμένο και φοβισμένο. Κάθε φορά που ο Ερντογάν μιλούσε, ένας εξαγριωμένος όχλος ακουγόταν να φωνάζει «απαιτούμε εκτέλεση»! Και ο Ερντογάν να απαντάει: «δημοκρατία σημαίνει να εκπληρώνεις τις απαιτήσεις του λαού. Θα συζητήσουμε το ζήτημα στο κοινοβούλιο με κόμματα της αντιπολίτευσης. Δεν πρέπει όμως να καθυστερήσουμε να πάρουμε μια απόφαση. Χρειάζεται να λύσουμε το θέμα άμεσα». Δήλωση που ομολογουμένως ανησυχεί, καθώς δεν αποκλείει την επιβολή της θανατικής ποινής εκ νέου. Αυτό που παραμένει ακόμα ασαφές, και χρίζει ανάλυσης, είναι αν τα πλήθη στους δρόμους «προστάτευαν την δημοκρατία», μια λέξη που έχει γίνει έρμαιο χρήσεων και καταχρήσεων και αποτελεί κενό περιεχομένου πια στην Τουρκία (και όχι μόνο στην Τουρκία), ή τον ίδιο τον Ερντογάν, την πατρίδα, και τους στόχους του ΚΔΑ.

Δυστυχώς, οι εικόνες και οι φωτογραφίες του εξαγριωμένου πλήθους να σκοτώνουν στρατιώτες οι οποίοι συμμετείχαν στο πραξικόπημα, πολλοί εξ αυτών μάλιστα να δηλώνουν πως δεν γνώριζαν ποια είναι η αποστολή τους, όπως και οι μετέπειτα εκκαθαρίσεις χιλιάδων στρατιωτικών, ένα «θεόσταλτο δώρο» σύμφωνα με τον ίδιο τον Ερντογάν, και δικαστικών, δείχνει πως το πραξικόπημα λειτούργησε καταλυτικά για την περάτωση των σχεδίων απόλυτου αυταρχισμού της χώρας και να ανοίξει τον δρόμο για την εφόρου ζωής προεδρία εξαλείφοντας και τα όποια εμπόδια είχαν απομείνει στον δρόμο του.

Ένα είναι το σίγουρο, ότι μοναδικός κερδισμένος βγήκε ο Ερντογάν, ο οποίος θα το χρησιμοποιήσει ως αφορμή για να συγκεντρώσει περισσότερη εξουσία και να ισχυροποιήσει την θέση του ακόμα περισσότερο. Ο δρόμος του απόλυτου αυταρχισμού και η πραγμάτωση του πραξικοπήματος που διεξαγόταν από τον ίδιο πριν το πραξικόπημα των στρατιωτικών θα ολοκληρωθεί με μεγαλύτερη άνεση, και δυστυχώς, δεν υπάρχει χώρος για αισιόδοξα σενάρια. Άλλωστε η ευκαιρία να αποτραπεί η άνοδος του αυταρχισμού χάθηκε μετά τις εκλογές της 7ης Ιουνίου του 2015.